

Rijkswaterstaat beschermt de Oeverwaluw

Dick A. Jonkers

Op 8 juni 1990 werd door Rijkswaterstaat, directie Utrecht, officieel een kunstmatig aangelegde oeverwaluwwand bij Rijswijk (Gelderland) geopend. Bovendien is door natte milieubouw de omgeving niet alleen voor de Oeverwaluwen, maar ook voor andere biologische componenten geschikt gemaakt. De aanleg van de wand past in het streven van Rijkswaterstaat om aan natuurbescherming en -beheer in zijn beheersgebieden te gaan doen. Ter informatie voor hen die in de toekomst aan het creëren van broedgelegenheid voor Oeverwaluwen denken, volgt hier een beschrijving van de voorgeschiedenis, aanleg en beheer van dit project.

Voorgeschiedenis

Reeds in het begin van de jaren tachtig werd langs de A27 bij Blaricum een oeverwaluwwand aangelegd. Een tweede, langs de zelfde rijksweg bij Utrecht bij de Kromme Rijn volgde in 1986. Deze wand werd, evenals de nu in gebruik gestelde wand in Rijswijk, opgebouwd uit holle betonblokken. Dit naar het voorbeeld en het succes van de Vogelwacht Uden en Omstreken op de recreatieplas 'Het Hemelrijk' bij Uden. Dergelijke wanden zijn nu ook bij Harderwijk en het voormalige zandgat Seumeren bij Stroe te vinden.

Oorspronkelijk was het gebied, dat langs het Amsterdams-Rijnkanaal bij de Prinses Marijkesluis ligt, een zanddepot. Geregeld werd hier materiaal weggehaald. Nadat in het depot met graven was begonnen vestigden zich in 1984 op twee plaatsen Oeverwaluwen. De opzet was dat het depot uiteindelijk zou verdwijnen en er was al een landschapsplan om in het gebied, dat uit rivierklei bestaat een esserivierbos te maken. De komst van de Oeverwaluwen en het enthousiasme van de rayonopzichter en kantonniers doorkruisten het plan en het werd veranderd.

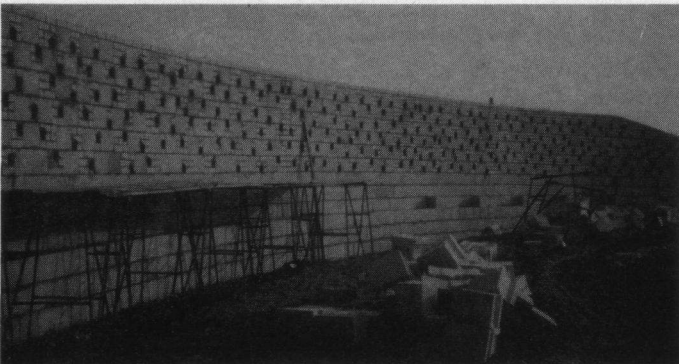
Aanleg

Om een voedselaantrekkelijke biotoop voor de Oeverwaluwen te maken, werd in de eerste fase van aanleg een ruim vochtig voorterrein van enkele hectares gecreëerd. Het grondwerk in dit gebied werd in 1988 uitgevoerd. De kosten hiervan waren relatief laag doordat men werk met werk kon maken. De klei die werd verwijderd kon voor andere projecten worden gebruikt, terwijl tegelijkertijd het plan kon worden gerealiseerd. Er werd uitgegaan van een rivierstrangachtige structuur met flauw aflopende oevers voor salamanders

en poelen voor kikkers. Een wat hoger liggende rug voor nat essehakhout en kopjes met griendhout maakten ook deel uit van het plan. Met harde wind vormde de luwte van deze begroeiingen een uitstekend foerageergebied. De waterdiepte werd variabel gehouden van 30 cm (paaiplaats voor vissen) in de laagwaterperiode tot 170 cm in de hoogwaterperiode (smeltwater). Uit waterkwaliteitsoverwegingen werden er geen open verbindingen met andere wateren gemaakt. Wateraanvoer vindt plaats door kwel onder de dijk door. Daarna werd het grondwerk voor de oeverwaluwwand uitgevoerd en in oktober 1989 kon een aanvang worden gemaakt met de bouw. Voor de aanleg werd gebruik gemaakt van de aannemer die al ervaring had opgedaan tijdens de bouw van de wand bij de Kromme Rijn. De realisatie verliep grotendeels zoals indertijd bij 'Het Hemelrijk' (zie Glas et al 1987). De verschillen zaten in de fundering, die in Rijswijk niet met tegels maar met Stelconplaten werd gelegd en zwaardere muurverankeringen, een gevolg van de grotere wandhoogte. Verder werd de grond laagsgewijs ingespoeld met lemig-kleilig zand. Oeverwaluwen maken hun nest graag op de overgang van grondlaagjes. Op 10 cm onder de bovengrond werd evenals in Uden plastic folie aangebracht, waardoor de grond sterk verdroogt en kapotdrukken van de wand bij vorst wordt voorkomen. Om toch enige doorspoeling in de richting van de nestgangen te blijven houden werd de folie in de eerste meter van de wand doorgestoken met een riek.

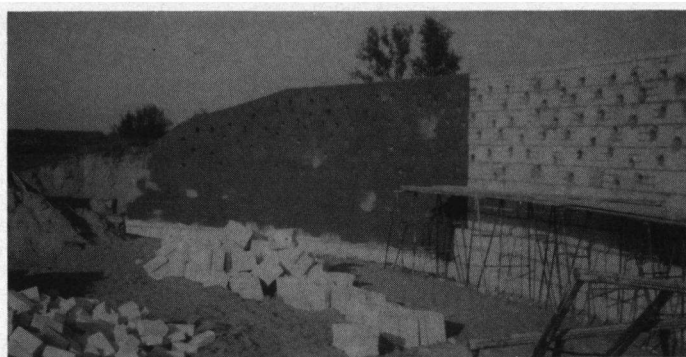
Kosten

De kosten van de aanleg van een oeverwaluwwand zijn sterk afhankelijk van het formaat van de wand, de plaats waar gebouwd wordt en

De drie meter hoge wand biedt een imposant aanblik. Naar een kleurenfoto van J.Th. van den Akker.

Een deel van de oeverwaluw-
wand staat overeind.
Naar een kleurenfoto van J.Th. van
den Akker.

degenen die de wand bouwen. Een aannemer inschakelen vraagt hogere bouwkosten dan het uitvoeren in eigen beheer. De kosten van de nu aangelegde wand van 40 m lang en 3 m hoog bedragen exclusief grondwerk f 40.000,—.

Grote variabelen aan kosten uiten zich in toegevoegde zaken, zoals de stabilisatie van de ondergrond (cunet aanbrengen), de funderingen en de verankeringen. De kleur en de kwaliteit van de coating van de wand kunnen de prijs ook aanzienlijk verhogen. Voor het realiseren van de bouw van een wand moet toch al gauw op een investering van minstens enkele tienduizenden guldens worden gerekend. De levensduur van het resultaat, een permanente wand voor Oeverwaluwen, wordt op circa dertig jaar geschat. Het zich vooraf op de hoogte stellen van de bestemming van het terrein op lange termijn is bij zo'n kostbare investering geen overbodige luxe.

Beheer

Een eenmaal gebouwde wand kan niet aan zijn lot worden overgelaten. Na bewoning moeten de gaten uitgebored worden en vervolgens worden opgevuld met zand. Het uitboren geschiedt na de winter, zodat parasieten in het nesthol kunnen doodvriezen. Voor het boren wordt een speciale Edelmanschroefboor met kop gebruikt die tot twee meter in de nestgang kan komen. Daarna wordt met behulp van een grote guts lemmig, niet kleilig in verband met uitdrogen, materiaal in het gat geschoven. Dit wordt met een ronde stok aangestampt. Voor elke meter nestgang wordt tien liter materiaal gebruikt, in Rijswijk totaal 4 m³. Twee personen zijn twee dagen met deze

werkzaamheden bezig.

Het aanvliegtterrein vlak voor de kolonie is van arm gelig zand voorzien om zo weinig mogelijk begroeiing te krijgen. Door schoffelen, maaien en afvoeren van de organische stof hoopt men dit deel begroeiingsarm te houden. Mocht dit niet lukken, dan overweegt men om onder het zand een laag plastic folie te leggen. Het gebruik van bestrijdingsmiddelen wordt afgewezen.

In het voorterrein wordt verlandings toegestaan; de aanvliegroute in de richting van de wand moet vrij van begroeiing blijven. Bij vorst zal er gemaaid moeten worden en zo nodig zullen eens in de vijf tot tien jaar gedeeltes worden geschoond. Voor het beheer van het gebied is een aannemer ingeschakeld.

Resultaten

De bewoning van de wand in het eerste jaar is goed. Van de 400 gaten zijn er circa 200 gaten bewoond. De kolonie aan de andere zijde van het depot is nu verlaten. Ook daar zal een wand worden gerealiseerd. In het natte voorterrein houden zich grote aantallen Groene Kikkers en veel Stekelbaarzen op. Fuut, Dodaars en Kleine Plevier zijn er onder andere broedvogel. Voor steltlopers als bijvoorbeeld de Oeverloper is het gebied in de nazomer een aantrekkelijk oord. Over het beheer en de uitwerking op de vogelstand valt zo kort na het in gebruik nemen nog niets te melden. Monitoring van dit gebied zal door de dienst zelf of door derden worden uitgevoerd, om de ontwikkeling van dit natuur-bouwproject te blijven volgen.

■ Dick A. Jonkers, Juffersland 16, 3956 TT Leersum.

Summary

The history, construction and management of a manmade wall for the Sand Martin are described. In this wall with 400 prefabricated holes 200 pairs were breeding in 1990. The area in front of the wall was used for a small wetland-area in which Great Crested Grebe, Little Grebe and Little Ringed Plover were nesting. In the latter part of the summer this area is a good habitat for migrating waders. This project was realised by the Department of Public Works (Rijks-waterstaat).

LITTERATUUR:

Glas, J., J.W. Hermans & P. Maréchal (1987): Hulp geboden: argumenten, ervaringen en praktische wensen bij het scheppen van nestgelegenheden voor de Oeverwaluw (*Riparia riparia*). Het Vogeljaar 35 (3) : 163-176.

Noort, J. van (1987): Oeverwaluwen in de provincie Utrecht. Beheersadvies oeverwaluwvoorzieningen. Rapport Rijkswaterstaat, Directie Utrecht. Afdeling WXBB. Utrecht 50 bladzijden.

Rijkswaterstaat (1989): Beheersadvies oeverwaluwwand Rijksweg 27 - Kromme Rijn. Rapport Rijkswaterstaat, Directie Utrecht. Afdeling RFO. Utrecht 11 bladzijden.

Soulljée, Rudolf (1983): Das Projekt 'Künstliche Uferschwalben-Steilwände' des Naturschutzverbandes Kreis Borken e.V. Charadrius 19 (3) : 149-151.